

Oikeusministeriölle

OIKEUDENHOIDON UUDISTAMISOHJELMA VUOSILLE 2013-2025

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus esittää kunnioittavasti pyydettyinä lausuntona oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta vuosille 2013-2025 ("Ohjelma") seuraavaa.¹

3) Lisätään ICT:n, sähköisen asioinnin ja sähköisten prosessien hyödyntämistä kaikessa toiminnassa

Ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava. Ehdotukseen on vaikea ottaa tarkemmin kantaa, koska se on esitetty hyvin yleisellä tasolla.

4) Koulutustoimintaa kehitetään kaikilla oikeudenhoidon sektoreilla ja tasoilla

Ehdotus on kannatettava.

Koulutustoiminnan kehittäminen on erittäin tarpeellista. Tuomioistuinlaitoksesta siirtyy lähivuosina suuri osa henkilökuntaa eläkkeelle. Tätä kautta poistuu tärkeää osaamista organisaatiosta. Koulutus on yksi keino kompensoida poistumaa. Myös nopeassa tahdissa uudistuva ja myös monimutkaistuva lainsäädäntö edellyttää jatkuvaa henkilöstön kouluttamista.

6) Perustetaan tuomioistuinvirasto huolehtimaan tuomioistuinhallinnosta

Ehdotus on lähtökohtaisesti kannatettava.

Perustaminen lienee mahdollista toteuttaa vasta pitkällä aikavälillä. Ennen mahdollista perustamista koskevia ratkaisuja on kustannusvaikutukset selvitettävä erittäin tarkasti, jottei tuomioistuinvirasto rasittaisi varsinaisen lainkäytön resursseja.

¹ Lausunnossa otetaan vain kantaa sellaisiin ehdotuksiin, joilla arvioidaan olevan välitöntä vaikutusta nimenomaan kärjäoikeuksien toimintaan. Lausuntopyynnössä on todettu, että yksittäisistä ehdotuksista pyydetään jatkovalmistelussa tarkemmat lausunnot, joten käsillä oleva lausunto on siksi pidetty yleisellä tasolla. Väliotsikoiden numerointi on sama kuin ehdotusten numerointi Ohjelmassa.

11) *Jatketaan käräjäoikeuksien rakenneuudistusta*

Ehdotus on kannatettava.

Lian pienet yksiköt ovat haavoittuvia esimerkiksi pidempien sairauspoissaolojen johdosta. Sijaisten palkkaamisella tilannetta voidaan helpottaa, mutta tämä ei kuitenkaan ole paras mahdollinen ratkaisu töiden tehokkaan hoitamisen kannalta. Sijaisten perehdyttäminen vaatii resursseja, jotka ovat pois asioiden normaalista käsittelystä jne.

Pienissä yksiköissä ei myöskään ole mahdollista yhtä hyvin ylläpitää erityisasiantuntemusta kuin isoissa yksiköissä, koska erikoistuminen on hankalaa. Jutut on usein oikeudenmukaisen työtaakan jakautumisen johdosta jaettava tasan kaikille käsittelijöille juttutyypistä riippumatta. Tämä ei tue erikoistumista ja sen edellyttämää riittävää määrätynkaltaista juttuvirtaa.

Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksessa olisi myös mahdollista ottaa huomioon käräjäoikeuksien välinen oikeudenmukainen työnjako. Tällä hetkellä on käräjäoikeuksia, joilla on liian vähän resursseja, mutta myös sellaisia joilla niitä on liian paljon.

Rakenneuudistuksen yhteydessä on kuitenkin huolehdittava kielellisten oikeuksien toteutumisesta.

14) *Keskitetään summaaristen riita-asioiden käsittely siirtämällä ne ulosottoviranomaiselle tai enintään kolmeen käräjäoikeuteen*

Ehdotus on kannatettava.

Kuten ehdotuksen perusteluissa todetaan, on käräjäoikeuksien työpanos keskitettävä sellaisiin aidosti riitaisiin asioihin, joihin tarvitaan tuomioistuimen ratkaisu. Mikäli asia riitaantuu ulosottovaiheessa, voitaisiin asia siirtää käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

23) *Laajennetaan asiantuntija-avusteinen huoltoriitamenettely koko maahan*

Ehdotus on kannatettava.

Kokeilusta saadut kokemukset ovat olleet myönteisiä. Menettelyllä on saatu aikaan laadullisesti parempia ratkaisuja sekä myös säästöjä.

24) *Vähennetään lautamiesten lukumäärää kokoonpanoissa*

Ehdotus on kannatettava.

Lautamiesjärjestelmä ei kuulu moderniin oikeudenhoitoon. Jutut ovat entistä vaativampia sekä juridisesti että usein myös näytön arvioinnin osalta. Perinteisesti on katsottu, että lautamiehillä olisi annettavaa nimenomaan näytön arvioinnissa. Näkemys on ollut, että näyttöä voidaan arvioida "lautamiesjärjellä" ja yleisen elämäkokemuksen perusteella. Oikeuspsykologinen tutkimus on kuitenkin osoittanut, että henkilötodistelun arviointi edellyttää vähintäänkin oikeuspsykologian perusteiden hallintaa, jotta esimerkiksi todistajankertomusten virhemahdollisuudet tunnistetaan ja näyttöä voidaan arvioida edes jotenkin luotettavalla tavalla. Edes ammattituomareilla ei ole riittävästi tietoa tästä, joten heidänkin oikeuspsykologista koulutustaan tulisi lisätä merkittävästi. Lautamiesten kouluttaminen riittävälle tasolle olisi oletettavasti liian kallista.

Toinen suuri ongelma lautamiesjärjestelmässä on, että lautamiehet tosiasiallisesti ovat nimitettyjä puoluepoliittisin perustein. Vaatimus tuomioistuinten riippumattomuudesta ei siten toteudu.

Lautamiesjärjestelmästä olisi luovuttava kokonaan.

25) Selvitetään edellytykset hallinnollisten sanktioiden käyttöalan laajentamiselle

Ehdotus on kannatettava.

Osa tieliikenne rikkomuksista ja verorikkomuksista voitaisiin oletettavasti siirtää tämän menettelyn piiriin.

26) Rikosprosessia kevennetään näytöllisesti selvissä asioissa ja tiivistetään rikosprosessiketjua

Ehdotus on kannatettava.

Kirjallista menettelyä voidaan lisätä. Poliisin ja syyttäjän tehtävänjakoa selvissä asioissa, kuten liikennejuopumusrikoksissa, on syytä selvittää.

29) Käytetään nykyistä enemmän nopeutettua käsittelyä, syyttäjähastetta ja ns. yhden kosketuksen toimintamallia rikosasioissa

Ehdotus on kannatettava.

Sopinee määrätynlaisten kohtalaisen yksinkertaisten juttujen käsittelyyn.

31) Sähköistetään syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toiminnanohjaus ja dokumentinhallintaa (AIPA)

Ehdotus on kannatettava.

Kehittämiseen on kuitenkin varattava riittävästi resursseja ja sitä kautta tietotaitoa, jottei tästäkin hankkeesta tulisi yksi epäonnistunut julkishallinnon IT-hanke lisää. RITU-järjestelmän kehittämisessä tehtyjä virheitä ei ole varaa toistaa. Ritu-järjestelmästä tähän saakka kertyneet kokemukset osoittavat, että työmäärä käräjäoikeuksissa tulee lisääntymään järjestelmän käyttöönoton johdosta. Mikäli resurssit pysyvät samalla tasolla, tai niitä vähennetään, tulevat rikosjuttujen käsittelyajat pidentymään. AIPA:aan siirryttäessä RITU-järjestelmä pitäisi uudistaa kokonaisuudessaan tai kehittää täysin uusi järjestelmä.

Mikäli resurssit eivät riitä kunnollisen järjestelmän hankintaan/kehittämiseen on suoraan sanoen parempi pysyä nykyisessä ns. paperisessa ympäristössä. AIPA-hankkeen onnistuminen on kriittinen toiminnan ja henkilöstön työmotivaation ylläpitämisen kannalta. Hankkeen osalta ei ole varaa epäonnistua.

33) Lisätään videotallenteiden käyttöä hovioikeudessa

Ehdotus on kannatettava.

Henkilötodistelun näyttöarvo alenee mitä pidempi aika havaintojen tekemisestä on kertomuksen antamiseen saakka. Käräjäoikeudessa vastaanotetun henkilötodistelun tallentamisella ja tallenteiden käytöllä hovioikeudessa ylläpidetään henkilötodistelun näyttöarvoa paremmin kuin nykyisessä järjestelmässä, missä todistelu otetaan usein kokonaisuudessaan vastaan uudestaan.

Erikseen olisi vielä selvitettävä, tulisiko esitutkinnassa annetut kertomukset enenevässä määrin ottaa kuva- tai äänitallenteeseen ja miltä osin näitä tallenteita voisi hyödyntää käräjäoikeudessa samaa periaatetta noudattaen kuin suunnitellussa hovioikeusmenettelyssä. Esitutkinnassa annettujen kertomusten taltiointi kuva- tai äänitallenteeseen on jo nykyisen esitutkintalain mukaan mahdollista, mutta käytännössä tätä käytetään vähäisessä määrin verrattuna esimerkiksi Ruotsiin, jossa pääsääntö on kuulusteluiden nauhoittaminen. Asianosaisia varten voisi tehdä lyhyet kirjalliset yhteenvedot tallenteista ja tarvittaessa tallenteita kuunneltaisiin käräjäoikeudessa, kuten nykyisinkin on mahdollista vedota esitutkinnassa annettuihin kertomuksiin. Menettely nopeuttaisi esitutkintaa ja parantaisi henkilötodistelun näyttöarvoa.

34) Lisätään videokuulemisen käyttöä tuomioistuimissa

Ehdotus on kannatettava.

Järjestely nopeuttaa juttujen käsittelyä sekä säästää kustannuksia.

35) Otetaan rajoitetusti käyttöön tuomioiden suullinen perustelu ja harkitaan myös muita keinoja keventää kirjallisten tuomioiden laatimista

Ehdotus ei ole kannatettava.

Huolimatta siitä, että suurin osa tuomioista erityisesti yksinkertaisemmissa asioissa julistetaan istunnossa, on niistä nykyään aina kuitenkin laadittava kirjallinen ratkaisiasiakirja, tuomio tai päätös, joko kahden viikon kuluessa tai 30 päivän kuluessa, riippuen siitä, onko tyytymättömyyttä ilmoitettu, vai ei. Kirjallinen tuomio on edellytys muutoksenhaukselle, mutta sillä on myös tärkeä merkitys oikeudenkäytön julkisuuden kannalta. Kirjallinen tuomio takaa sen, että kansalaiset, media ja tutkijat voivat jälkikäteen perehtyä tuomioistuimissa ratkaistuihin asioihin.

36) Sovintomenettelyjä hyödynnetään jatkossakin tuomioistuinkäsittelyn vaihtoehtona yleisten tuomioistuinten toimialalla

Ehdotus on kannatettava.

Sovintomenettelyn käyttäminen säästää tuomioistuinten resursseja. Sovinnon kautta voidaan saada aikaan asianosaisten kannalta parempia ratkaisuja, joihin he voivat sitoutua paremmin.

Laamanni



Anders Cederberg